

NORRBÄRKE KYRKA

Smedjebacken Kyrkan 1; Norrbärke församling; Smedjebackens kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Kring Norrbärke kapell och bondbyn By utvecklade sig med tiden ett samhälle. Platsen var strategisk belägen, där sammanstrålade viktiga lands- och vattenvägar som knöt samman Mälardalen med övre Dalarna. På 1790-talet blev Smedjebacken dessutom ändpunkten för Strömsholms kanal. Bygden var även ovanlig rik på gruvor, hyttor och hamrar och var redan under 1600- och 1700-talen ett centrum för svensk järnhantering. År 1646 kunde Norrbärke bilda egen församling och avskiljdes från Söderbärke. I nuvarande Smedjebackens centrum låg Västansjö hytta på ena sidan älven och By hammare på den andra sidan. Dessa båda bildade ursprunget till det som senare blev Smedjebackens Valsverk. Under 1800-talet nedlades den ena hyttan efter den andra i bygden och smideshamrarna tystnade. Nya framställningsmetoder konkurrerade ut de primitiva hyttorna och en modern stålindustri, som ännu består, växte fram i samhället.

Uppgifter om litet träkapell på Prästudden är ostyrkta, Norrbärke omtalas först 1372 och då nämns ingen kyrkobyggnad (Bonnier). Det är troligen i början av 1400-talet som en enklare stenkyrka uppförs på nuvarande plats. Till kyrkan hörde även en fristående klockstapel av trä. Under 1600-talet medförde högkonjunkturen inom bergshanteringen en markant befolkningsökning. Som en följd av detta aktualiserades en utvidgning och en upprustning av kyrkobyggnaden. Arbeten inleddes 1661 med uppförandet av en ny sakristia och pågick fram till 1724 då kyrkan i stort fått sin nuvarande form. År 1664, parallellt med kyrkobygget, renoverades och ombyggdes den lilla klockstapeln som tillkommit ungefär samtidigt som gamla stenkyrkan. Koret kom till under slutet av 1660-talet medan arbeten med kyrkans torn påbörjades 1682 och slutfördes tre år senare. Klockorna flyttades därefter från klockstapeln till det nya kyrktornet och klockstapeln revs. Utbyggnaden av sidoskeppen inleddes 1704. Arbetet drog dock ut på tiden, i hela två decennier, eftersom de nya sidoskeppen störtade samman 1708 under uppförandet. Det skulle dröja tio år innan ekonomin tillät att byggnadsprojektet kunde återupptas. I de fortsatta arbetena valde man att förstärka valvkonstruktionen med korsande dragjärn mellan pelarna, vilka ger dagens kyrkorum en del av sin särskilda karaktär.

Nuvarande kyrkans mittskepp härstammar delvis från gamla kyrkans långhus och utgör byggnadens äldsta del.

Norrbärke kyrka uppfördes och fick till större del sin nuvarande utformning mellan 1650 och 1730. Utvändigt är den tämligen oförändrad med undantag av takmaterialet.

På 1880-talet genomfördes en omfattande inre upprustning av kyrkan, vilken kom att inverka påtaglig på kyrkorummets karaktär. De slutna bänkarna ersattes med fasta öppna, valven bemålades efter dåtidens smak i blått med gyllene stjärnor, även väggar och pelare fick dekormålerier.

Den omfattande restaureringen under 1920-talet syftade till att bl.a. återskapa så mycket som möjligt av kyrkans förlorade 1700-talskaraktär. Bakom åtgärderna stod tre arkitekter; Fredrik Falkenberg som drog upp riktlinjerna och som efterträddes av Erik Fant som svarade för genomförandet med hjälp av dåvarande riksantikvarien Sigurd Curman.

Kyrkomiljön

Kyrkan är uppförd på en mindre förhöjning i östra utkanten av Smedjebackens samhälle och i anslutning till sjön Norra Barken. Sjöförbindelserna var länge av stor betydelse men viken väster om kyrkudden är numera hamn för bygdens fritidsbåtar.

Nuvarande Kyrkogatan som löper norr om kyrkan utgör ortens äldsta gata och var den gamla förvägen mot Säter. Den blev senare under en period samhällets huvudstråk och handelsgata. Längs gatan består ännu del av den gamla kyrkobebyggelsen; kyrkan, kyrkoherdebostället (pastorsexpeditionen) och komministergården samt kyrkogården med tillhörande byggnad.

Själva kyrkobyggnaden omgärdas mot norr, öster och väster av en låg mur som avgränsar kyrkotomten mot Kyrkogatan samt utgör stödmur åt terrasseringen med jordmassor kring byggnaden. I öster, norr och väster finns ingångar som markeras av höga vitputsade pelare som inramar stentrapporna. Ingångarna ligger i axel med byggnadens portar i väster och norr samt med sakristians ingång i öster. Pelarna har utkragande putsade profiler i övre kant och kröns av tälttak i kopparplåt som bär förgyllda klot.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Kyrkogården består av två avdelningar varav den äldsta, närmast kyrkan mot söder, omgärdas av en kallmurad stenmur. Mark till den yngre delen förvärvades 1860 och området inhägnades då med ett provisoriskt staket. Det nya området sträcker sig i söder mot sjön men har delvis en utvidgning även mot öster. Södra delen, nedanför kyrkan, har rader med trädplanteringar. Träden och grusgångarna är anlagda i nordsydlig riktning och avgränsar gravkvarteren. Låga häckar delar gravkvarteren på längden. Östra delen som har en ingång i norr avgränsas av en högre stenmur. Kyrkogårdens tomt sluttar svagt mot söder och sjöstranden.

Ett bårhus (gravkapell) uppfördes 1907 i den östra delen av kyrkogården. Den har en tidstypisk arkitektonisk utformning med putsade fasader under brutet tak med skifferbeläggning.

Det utbyggdes 1976 mot söder med en låg flygelbyggnad som innehåller personal- och tekniska utrymmen.

Kyrkan

Kyrkan utgörs av ett treskeppigt långhus med tillbyggt kor i öster, i förlängningen av mittskeppet. Korabsiden utgör en kvadratisk och något smalare utbyggnad. Långhuset har en asymmetrisk rektangulär grundplan, med snedställda murar i nord och nordost. Tornet med vapenhuset är uppfört som tillbyggnad i förlängningen av mittskeppet mot väster. Det är delvis uppfört på en äldre gråstensgavel av samma bredd som mittskeppet. Tornet har kvadratisk plan. Sakristian är inbyggd i nordöstra delen av norra skeppet.

Långhusets mittskepp är äldst och härrör till viss del från 1400-talet, korabsiden tillkom på 1660-talet, tornet under följande årtionden medan sidoskeppens utbyggnad slutfördes på 1720-talet.

Kyrkan har ingångar i väster, genom tornet, samt i norr och söder, i sidoskeppens västra travéer. En ingång till sakristian har i ett senare skede skapats i norra skeppets östra gavel. Invändigt har sakristian en förbindelse med koret genom en dörröppning i sin södra mur. Porttröskeln där är belagd med gjutjärnshällar. Den har även en dörrförbindelse i sin västra vägg, mot norra sidoskeppet. Denna är nu gömd av sidoaltaret som är uppställt i skeppet.

Exteriör

Byggnaden är uppförd av gråsten och murverken kommer i dagen i sockeln, som lämnats oputsad. I övrigt är byggnaden slätputsad och avfärgad i vitt. Raka ankarslut framträder på många platser, särskilt i byggnadens hörn. På södra långväggens mitt sitter ett mindre solur som troligen härrör från 1700-talets ombyggnad, plattan är inmurad i putsen. I södra skeppets östra gavel, i vinkel med korabsidens mur, finns en inmurad stengravhäll från 1600-talet.

Långhuset har i långsidorna fyra fönsteraxlar samt i sin västra del en axel med portar som kombineras med fönster i överdel. Det har även fönsteröppningar i sidoskeppens västra gavlar. Ovanför gavelfönstren i väster, strax under taksprånget, finns vindsluckor försedda med bräddörrar. Gavlarna på östra sidan, tillhörande sidoskeppen och koret, har i putsen inristade fönsternischer.

Samtliga fönsteröppningar är rundbågiga med djupa smygar och solbänkar täckta med kopparplåt. Fönstren är tillverkade i gjutjärn, de har spröjsade ramar med rutindelning. Ramar och spröjs är målade i en grön kulör.

Sidoskeppens portar kombineras i sin överdel med fönster. De har grönmålade pardörrar utförda med kvadratiske speglar.

Långhuset bär en typ av säteritak; ett delat brutet sadeltak med höjdförskjutna fall, mellan sidoskeppen och mitskeppet. Långhusets tak särskiljer sig även genom de avvikande takvinklarna och en svagare lutning över sidoskeppen. Taket har en komplicerad valmad avslutning över korabsiden. Mycket tyder på att kyrkans tak förhöjts efter 1680 (Bonnier, 2005). Långhusets tak var ursprungligen spåntäckt men täcktes 1865 med skiffer. Nuvarande kopparplåttäckning tillkom på 1960-talet.

Tornet är uppfört på 1680-talet, som en tillbyggnad mot mitskeppets västra gavel. Det murade och släpputsade tornhuset avslutas i höjd med långhusetsnock. Tornhuset har i norr och söder, i sin nedre del, ett rundbågigt fönster. I höjd med klockkammaren har det stickbågiga ljudöppningar försedda med träluckor, en i varje väderstreck med undantag för östra sidan som täcks av långhusets tak. Västra sidan har en mittaxel med port och ovanför denna först ett lunettfönster och därefter, i följd, två stickbågiga öppningar med träluckor. Den översta motsvarar ljudöppningarna i norr och söder, den understa som är av samma typ ligger i höjd med den mellersta tornkammaren. Lunettfönstret ligger i höjd med vapenhusets valv ?? Porten och fönsteröppningar är infällda i murverket och bildar djupa nischer, särskilt i nedre hälften av tornhuset. Västra porten nås genom en hög, pyramidformad stentrappa. Portomfattningen har granitstenar i sockeln och en inramning av kvaderstenar inristade i putsen. Den har också ett smalt något profilerat rakt överstycke som är täckt med plåt. Tornets port har grönmålade pardörrar med snedställd bredfodring.

Tornet kröns av en tornhuv med brett språng över tornhuset. Tornhuvens bär en hög smal spira, vilken anses ha likheter med Mora kyrkas spira ritad 1673 av Jean de la Vallée. Mellan tornhuvens och spirans finns en kvadratisk urkammare som bär själva spiran, vilken i sin underdel har en oktagonell kammare med panelbeklädnad och lunettfönster. Spirans takform följer den oktagonella kammarens form, den kröns av en plåttäckt spets som bär ett kulkors. Huv och spira har beklädnad av rödfärgat spån.

Tornet fick sitt första tornur 1841. Det ersattes redan 1858 av ett nytt tillverkat i Stockholm, vilket, som sin föregångare, endast hade timvisare. Urtavlorna kompletterades dock 1935 med minutvisare; nuvarande urverk installerades 1976. Tornuret är installerat i tornkammaren (urkammaren) under spiran. Urtavlorna är uppsatta på kammarens gavlar, i varje väderstreck. Gavlarna har en dekorativ utformning som efterliknar segmentfönster med trekantsgavel.

De har vita panelfält och gavelprofiler samt grönmålade foderverk och urtavlor. Urens visare och tavlornas siffror är förgyllda.

Interiör

Kyrkorummet i Norrbärke kyrka består av tre skepp som är helt välvda. Valven bärs av kraftiga, runda och fristående pelare i kyrkorummets centrala del samt av liknande men infällda pelare i de yttre murarna. Pelarna har höga oktagonala och marmorerade socklar samt kapitel med halsring som till form och omfång motsvarar sockeln.

Mittskeppet har spetsbågiga gördelbågar och rundbågiga arkadbågar vilka ansluter till kryssvalv indelade på åtta kappor. Valven har varierande utförande och utsmyckning i ribborna. Sidoskeppen täcks av kryssvalv med fyra kappor vilka ansluter till spetsbågiga arkadbågar och rundbågiga gördelbågar. Avvikande är valvet väster om sakristian, i norra skeppet. Detta är mindre till ytan och rektangulärt. Orsaken är att sakristian uppfördes före sidoskeppen vars valv skulle anpassas till mittskeppets pelarsystem. Första valvet väster om sakristian i norra skeppet har därför ett avvikande smalare valv. Samtliga valv är förstärkta med dragjärn i bågöppningarna.

Vapenhuset har ett stjärnvalv som frilades från ett innertak på 1920-talet. Vid samma tillfälle insattes en skärmvägg med pardörrar mot långhuset. Ingången mot kyrkorummet inramas av trappor till läktaren, respektive till vinden.

Vapenhuset och sakristian har likartade valv med ribbor som skiljer sig från övriga i kyrkan. De kan ses som pastischer på medeltida valv. Kyrkorummets valv och väggar är sedan 1920-talets restaurering vitputsade. Hela kyrkorummet är lagt med brädgolv. Koret, inom korabsiden, är förhöjt i två steg och sedan 1920-talet belagt med granitstenar. Vapenhusets kalkstensgolv tillkom under samma period.

Södra och norra ingångarna har vindfång och portarnas trösklar är belagda med gjutjärnshällar. De invändiga pardörrarna i kyrkorummet har samma utformning som sidoskeppens yttre dörrar. De har en indelning med sex stycken kvadratiska speglar. Öster om södra ingången har man med hjälp av skärmväggar skapat ett förvaringsutrymme.

Del av utrymmet under läktaren inreddes på 1980-talet för diverse funktioner. Norr om mittgången finns Thesarummet som används som väntrum, brudkammare och samlingsrum.

Östra delen av norra sidoskeppet inreddes på 1980-talet med sidokor. För ändamålet ändrades del av bänkinredningen och en del inredningar och inventarier omflyttades till norra skeppet.

Kyrkans interiör har genomgått två större förändringar. Den första inträffade på 1880-talet då kyrkorummets 1700-talskaraktär nedtonades till förmån för det tidstypiska nygotiska stilidealet. På 1920-talet genomfördes en omfattande restaurering som syftade att återställa den ursprungliga 1700-talskaraktären och motverka 1880-talets ingrepp, bl.a. överkalkades de nygotiska vägg- och valvmålningarna, koret omdanades och korfönstret igenmurades, del av inredningen förändrades eller flyttades, dock bevarades den nyklassicistiska orgelfasaden från 1878.

Efterföljande upprustningar har berört bl.a. långhusets tak; som 1969 täcktes med kopparplåt som ersättning för skifferbeläggningen från 1865. På 1980-talet ändrades del av inredningen i och kring koret samt i norra sidoskeppet som inreddes som sidokor. Samtidigt tillkom det s.k. Teresarummet under läktaren.

Inredning och inventarier

Koret har ett förhöjt stengolv och en monumental inredning som domineras av altaranordningen som är samtida och av samma upphovsman som predikstolen.

Altartavlan "Den sista måltiden" skänktes till kyrkan 1757, den är målad några år tidigare av Georg Engelhardt Schröder. Den förlorade sin plats 1874 och ersattes med en Kristusfigur i gips, men återställdes i altaruspsättningen vid 1920-talets restaurering.

Den monumentala inramningen är utsmyckad med förgyllda sniderier och kompositionen kröns med Nådens sol. Till utformning och karaktär blandar altaruspsättningen senbarocken och rokokon. Den är snidad på 1750-talet av bildhuggaren P. Holmin i Västerås. I samband med återställandet i koret 1927 har den kompletterats i sin nedre del, strax ovanför altarbordet, med en triptyk av konstnären Gunnar Torhamn som skildrar scener ur passionshistorien.

Två äldre altartavlor har fått nya placeringar i kyrkan. Den äldsta från 1670-talet skildrar korsfästelsen och hänger numera över dörren till sakristian, på norra korväggen. Den andra är utförd 1688 och skildrar, som sin efterföljare i högaltaret, Nattvarden. Den har ett ramverk i renässansstil med inskriptioner och datering och är numera uppsatt över sidoaltaret i norra skeppet. Altaret som numera står i norra skeppet flyttades 1989 från södra skeppet.

Sedan 1996 har koret återfått sin ursprungliga altarring med knäfall. Den har svarvade balusterdockor, speglar och lister med förgyllda detaljer samt marmoreringar. Stilmässigt har den samhörighet med predikstolen och altaruspsättningen.

Av de fem nummertavlorna i kyrkorummet är tre från mitten av 1700-talet. De förgyllda ramarna bär sniderier i rokokostil.

Den praktfulla och påkostade predikstolen skapades på 1750-talet av P. Holmin. Till formen och delvis även beträffande utsmyckningen är den senbarock men del av de förgyllda sniderierna bär rokokons tydliga stildrag. Predikstolen har en för stilen typisk svullen form. Korg, trappa, ljudtak och ryggstavla har en grön marmorerad bakgrund och samtliga delar är rikt utsmyckade med förgyllda dekorativa attribut och symboler. Det förgyllda timglasets härrör från tidigt 1700-tal. Predikstolen återfick sin ursprungliga färgsättning vid 1920-talets restaurering då den även flyttades från en pelare i mittskeppet till koret. Tidigare predikstol från 1688 skänktes till Transtrand.

Dopfunten av gotländsk kalksten tillkom 1961 och är numera placerad i norra delen av koret. Fot och skål har en oktogonal grundform med släta sidor och sparsam profilering. Dopskålen är från 1707. Ett äldre dopbord, troligen från 1700-talet, är uppställt mot korets norra vägg.

I kyrkorummet hänger 14 ljuskronor varav två mindre över läktarflyglarna, de flesta är från 1700-talet. Storkronan är en sällsynt pjäs om 40 pipor fördelade på fyra kransar med ett urverk inbyggt i kronans underdel, ett Polhemsur med fyra urtavlor samt slagverk. Kronan härrör från 1735 och hänger över mittgången, framför predikstolen.

Kyrkan har fyra större bänkkvarter, de yttre är uppställda mot sidoskeppens ytterväggar och samtliga står direkt på kyrkorummets brädgolv. De ursprungliga slutna bänkarna ersattes 1888, i samband med renoveringen av golvet, med öppna fasta bänkar enligt tidens stilideal. I samband med 1920-talets restaurering avlägsnades bänkgavlarnas nygotiska utsmyckning och sidostyckena gavs en stramare utformning med raka gavlar, pålagd spegel och sparsam utsmyckning. Skärmarna i framsidorna har samma utformning, med infällda och pålagda speglar samt en tandsnittsfris i överdel. Gavlar och skärmar är målade i beige, grått och vitt medan bänkkvarteren invändigt är målade i en rödbrun färg.

Läktaren i väster sträcker sig genom samtliga skepp och den bärs av träkolonner uppställda i flera rader. Mittpartiet, som är utskjutande med svängda sidor, tillkom vid restaureringen på 1920-talet. Barriären anpassades till orgelfasaden beträffande stil och fältindelning. Den har speglar i höjd med mittskeppet och balusterdockor i höjd med sidoskeppen. Barriären är förhöjd med ett träräcke, läktaren är målade i gråa skalor. Läktartrappan är förlagd till vapenhuset där den utgör pendang till tornkammartrappa. Läktaren har brädgolv samt bänkinredningar på sidorna. Bakre delen av utrymmet under läktaren inreddes i samband med 1980-talets upprustning.

Första uppgiften om en orgel i kyrkan härrör från 1702, det är dock okänt när detta orgelverk installerades. Den ersattes, kort därefter 1706, av en ny orgel uppförd av Johan Niclas Cahman (även upphovsman till orgeln i Västerås domkyrka 1701). Det dröjde sedan till 1877 innan kyrkan fick ett helt nytt orgelverk, med en ny fasad ritad 1874 av Carl Sandahl. Orgeln som var en Åkerman & Lund ombyggdes 1938 av samma företag men fasaden från 1878 förblev orörd. Verket återställdes 1979 till sitt ursprungliga utförande, med 28 stämmor och med återinsatt spelbord.

Fasaden kan anses spegla nyklassicismens stilideal trots den sena dateringen. Den präglas av symmetri, monumentalitet och klassisk arkitektonisk uppbyggnad med bl.a. pilastrar, volut, arkader, gavelfält, listverk och urnor med marmoreringar eller förgyllningar.

Även en kororgel från 1963, byggd av Grönlund, är placerad i södra skeppet i anslutning till koret.

Sakristian har en skriftklocka från 1692 som ursprungligen hängde i klockstapeln. Nuvarande kyrkklockor flyttades från klockstapeln 1685, i samband med uppförandet av nya tornet. Av de tre klockorna i tornet är lillklockan sannolikt medeltida men omgöts 1643; mellanklockan härrör från 1692 men omgöts 1835. Storklockans ursprung är okänt men den omgöts första gången 1672 och på nytt 1771.

Övriga upplysningar

Koret försågs 1907 och 1931 med glasmålningar, den ena av Gunnar Torhamn. De flyttades dock på 1980-talet till norra långsidan, närmast sakristian. I södra skeppets främre fönsteröppning mot öster finns en glasmålning från 1956 av Einar Forseth som bl.a. skildrar Jesus dop.

På en pelare, på södra sidan, i mittskeppet sitter en minnestavla av porfyr som erinrar om Karl XIV Johans besök 1819.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Norrbärke kyrkplats har medeltida anor men den första kyrkobyggnaden uppfördes troligen först i början på 1400-talet. Bevarade delar av den lilla stenkyrkan ingår i nuvarande kyrkas mittskepp. Då byggdes även en fristående klockstapel av trä. Läget vid sjön Barken var strategiskt med viktiga lands- och vattenvägar som knöt samman Mälardalen med övre Dalarna.

Bygden blev även ett centrum för svensk järnhantering under 1600- och 1700-talen med som följd en stark tillväxt för bygden. År 1646 kunde Norrbärke bilda egen församling och avskiljdes från Söderbärke.

Den ursprungliga 1400-tals stenkyrkan tillbyggdes troligen vid flera tillfällen. Den bestod, då den ombyggdes helt för att lämna plats till för en ny kyrka, av en långsmal salkyrka om fyra travéer. Delar av gamla kyrkans murverk återanvändes i den nya byggnadens mittskepp. Ombyggnaden genomfördes i många etapper, från 1661 till 1724, då den byggnaden fick i stort sin slutgiltiga form. Det var under denna period som sakristian, tornet och sidoskeppen tillkom. På 1880-talet renoverades kyrkan invändigt enligt dåtidens ideal. Utsmyckningen, färgsättningen och del av inredningen förnyades. Vid den stora restaureringen på 1920-talet återställdes till större delar 1600- och 1700-talets ursprungliga karaktär. Även om kyrkan utgör en sammansättning av flera byggnadsperioder är den därför såväl ut- som invändigt tämligen homogen till sin stil och karaktär.

Det breda välvda treskeppiga kyrkorummet och det stadiga tornet med sin smala spira ger Norrbärke kyrka ett mäktigt intryck. Spiran har släktskap med den några år äldre berömda spiran i Mora.

Kyrkan har en praktfull korinredning som tillkom på 1750-talet, kort efter den slutliga ombyggnaden. Av betydelse är även den väl bevarade orgelfasaden från 1878 och det återställda orgelverket.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- Bevarade medeltida murverk från 1400-talet som ingår i nuvarande byggnad och utgör ett oersättligt dokument om kyrkans historia och sin tids byggnadsskick
- Tornspirans utformning, utsmyckning och takmaterial som ett ovanligt väl bevarat exempel på 1680-talets byggnadskonst
- Kyrkorummets praktfulla pelare och valv som exempel på storskalig byggnadskonst från sekelskiftet 1700
- Korets homogena, praktfulla och representativa inredning från 1750-talet; i synnerhet altartavla, altaruppsättning, läktarbarriär och predikstol

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1981. Norrbärke kyrka

Ahlberg, H. 1997. Norrbärke kyrka

Ahlberg, H. 1996. Dalarnas kyrkor i ord och bild.

Berggren, Hugo. 1934. Sveriges kyrkobyggnader. Västerås stift.

Bonnier; Ann Catherine. 2005. Utkast:...byggnadshistoriska undersökningar, Norrbärke kyrka

Duhne, Christian. 1946. Norrbärke 1646-1946. Minnesskrift.

Ihrmark, Axel. 2002. Norrbärke kyrka genom tiderna. I Norrbärkebygd nr 23, år 2002

Norrbärke kyrka. 2001. Antikvariska rapport. Restaurering, exteriör. Dalarna Museum

Prästgårdsinventering i Kopparbergs län, 1976. Dalarnas museum

Prästgårdar med skyddsbestämmelser i Kopparbergs län. 1993. Länsstyrelsen i Dalarna
Sjögren, Josef. 1952. Orgelverken i Västerås stift.

Övriga uppgifter:

Inventeringsdatum: 2005-04-28

Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Rapporten färdigställd: 2006-02-06

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1352	Träkapell	Ett träkapell omnämns på platsen, enligt Ahlberg Ingen kyrka då på Prästudden, enligt Bonnier	Ahlberg, 1996-1997 Bonnier, 2005
1400-talet	UppförandeKyrka	Uppförs en mindre stenkyrka på nuvarande plats. Äldsta delen ingår i nuvarande mittskepp	Ahlberg, 1991 Bonnier; 2005
1646		Norrbärke bildar egen församling. Har dock omtalats som socken redan under medeltiden	Bonnier; 2005
1661	Om- och tillbyggnad	Upprustning av kyrkan inleds; ny sakristia uppförs mot mittskeppet i norr,	Ahlberg, 1996-97; Bonnier, 2005
1664	Klockstapel	Den befintliga klockstapeln renoveras	Ahlberg, 1996-1997
1668-1670	Ombyggnad-Långhuset	Kyrkobyggnaden utvidgas och repareras, troligen tillkommer koret. Altaret flyttas mot korväggen	Visitationsprotokoll, 1867; Ahlberg, 1996-1997

1682-1685	Nybyggnad-Torn	Byggm. A. Olofsson. Tornet uppförs, möjligen med Moras spira som förebild. Klockorna flyttas fr. klockstapeln som därefter rivs	RAÄ; Ahlberg, 1981
1704	TillbyggnadLånghuset	Utbyggnaden av sidoskeppen inleds, först med södra skeppet. Utbyggnaden drog ut på tiden i nära två decennier eftersom södra sidoskeppets valv störtade samman 1708	www; Ahlberg, 1996-1997
1706	Orgel	Om- och tillbyggnad av befintlig orgel (okänd ålder), utförd av J.N. Cahman	Sjögren, 1952 Bonnier, 2005
1718-1724	TillbyggnadLånghuset	Troligen höjs mittskeppets murar. Nytt högre tak över mittskeppet. Arbeten med utbyggnaden av sidoskeppen slutförs	Sjögren, 1952; Ahlberg, 1996-1997 Bonnier, 2005
1755	ÅteruppbyggnadTornspira	Tornspiran återuppbyggs efter en åskbrand i tornet	Ahlberg, 1991
1775	Brand-Spira	Ett blixtnedslag skadar spiran, brand. Spiran återuppförs, möjligen får den då sin nuvarande utformning	Ahlberg, 1996-1997
1841	Tornur	Första tornuren installeras	Ahlberg, 1996-1997
1858	Tornur	Nytt tornur installeras, endast timvisare. Tillv. Gernandska verkstaden, Stockholm	Ahlberg, 1996-1997
1865	Ändring-Takbeläggning	Klockorna flyttas fr. klockstapeln över till kyrktornet. Ny takkonstruktion över sidoskeppen, Långhusets takspån ersätts med skifferbeläggning	Ahlberg, 1996-1997 Bonnier, 2005
1877-78	Orgel	Den äldre orgeln ersätts helt med ett nytt verk av Åkerman & Lund. Fasaden ritades 1874 av Carl Sandahl	Sjögren, 1952
1888	Ombyggnad-Interiör	Golv och bjälklag byts ut; ny bänkinredning m. öppna bänkar; ommålning av valven (blåa m. stjärnor)	Ahlberg, 1996-1997
1890-tal	Tekniska installationer	Installeras två kokskaminer som värmekälla, en i varje sidoskepp, närmast koret.	Ahlberg, 1991-1996-1997
1909	Gravkapell	Ett gravkapell / bårhus uppförs	RAÄ; Ahlberg, 1997
1916	Tekniska installationer	Kaminerna ersätts med ett varmluftssystem. Något senare installeras även elektriskt ljus	Ahlberg, 1991-1996-1997
1927	RestaureringÄndring-InteriörExteriör	Ark. F. Falkenberg, E. Fant, S. Curman; Delvis återställande av kyrkans ursprungliga inredning och karaktär. Östra korfönstret igenmuras, glasmålning sätts in i södra korfönstret, ursprungliga altartavla fr. 1757 återställs på sin plats, predikstolen flyttas till muren mot sakristian, färgsättningen fr. 1800-talet på valv och väggar överkalkas med vitt, altarringen ersätts m. flyttbart altarskrank, orgelläktaren tillbyggs med mittparti, vapenhusets valv friläggs, ändring bänkinredning, nytt värmesystem,. Tornspiran justeras;	RAÄ; Ahlberg, 1991-1996-1997
1935	Tornur	Urtavlorna kompletteras med minutvisare	Ahlberg, 1997

År	H-Typ	Händelse	Källa
1938	Orgel	Ombyggnad av orgeln utförs av Åkerman & Lund. Fasaden fr. 1878 bevaras	Sjögren, 1952
1951	Åtgärder-Spira	Åtgärder mot sättningen av spiran, även riktning	Ahlberg, 1991

1953	Underhåll- Exteriör	Utvändig restaurering,	RAÄ; Ahlberg, 1996-1997
1960	Ändring-Interiör	Ett dopkapell inreds i södra?? skeppet	Ahlberg, 1996-1997
1963	Orgel	En kororgel anskaffas	Ahlberg, 1996-1997
1969	FörändringExteriör	Långhusets skiffertak ersätts med koppar; omputsning och avfärgning av fasaderna	RAÄ; Ahlberg, 1996-1997
1976	Gravkapell	Gravkapellet utvidgas med personal- och tekniska utrymmen	Ahlberg, 1981-1997
1976	Tornur	Det mekaniska urverket ersätts med ett elektriskt urverk	Ahlberg, 1997
1979	Orgel	Orgelverket återställs till sitt ursprungliga utförande, m. 28 stämmor samt ursprungligt spelbord	Ahlberg, 1996-1997
1988-1989	UpprustningInteriör	Ark. G. Berglund; anslutning till fjärrvärme, nytt elsystem; rengöring av ytorna invändigt, korfönstren med glasmålningar flyttas till norra skeppet, dopfunten flyttas framför predikstolen, sidokor inreds i östra delen av norra skeppet (flyttas fr. södra skeppet); restaurering av altarpupsats och predikstol; inredning av div. utrymmen samt av samlingsrum (Theresarummet) under läktaren i NV	RAÄ; Ahlberg, 1996-1997
1996	Ändring-Inredning	Församlingens 350-års jubileum. Gamla altarringen återinsätts framför högaltaret	Ahlberg, 1996-1997
2001	Underhåll-Exteriör-Interiör	Lagningar, grunden, omputsning och avfärgning av fasader, reparationer taken samt fönsterplåt; målning av snickerier utvändigt; omförgyllningar detaljer utvändigt, nytt kors. Nya innanfönster, borttagning av skorstenar på vinden; dragstag i torn. Reparationer på grindstolpar	Rapport DM, 2001

Situationsplan

